

Briselē, 2018. gada 23. maijā
(OR. en)

9009/18

**Starpiestāžu lieta:
2018/0008 (NLE)**

**EDUC 158
JEUN 56
SOC 251
EMPL 195**

DARBA REZULTĀTI

Sūtītājs:	Padomes Ģenerālsekretariāts
Saņēmējs:	delegācijas
lepr. dok. Nr.:	8299/18 EDUC 133 JEUN 47 SOC 212 EMPL 154
K-jas dok. Nr.:	5464/18 EDUC 14 JEUN 4 SOC 22 EMPL 18 + ADD 1
Temats:	Padomes ieteikums par pamatkompetencēm mūžizglītībā

Pielikumā ir pievienots Padomes ieteikums par pamatkompetencēm mūžizglītībā, kuru Padome pieņēma 3617. sanāsmē, kas notika 2018. gada 22. maijā.

**PADOMES IETEIKUMS
(2018. gada 22. maijs)**

par pamatkompetencēm mūžizglītībā

(Dokuments attiecas uz EEZ)

EIROPAS SAVIENĪBAS PADOME,

ņemot vērā Līgumu par Eiropas Savienības darbību un jo īpaši tā 165. un 166. pantu,

ņemot vērā Eiropas Komisijas priekšlikumu,

tā kā:

- (1) Eiropas sociālo tiesību pīlārā ¹ kā pirmais princips ir noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz kvalitatīvu un iekļaujošu izglītību, apmācību un mūžizglītību, lai varētu saglabāt un iegūt prasmes, kas ļauj pilnā mērā piedalīties sabiedrības dzīvē un veiksmīgi mainīt darbu darba tirgū. Tajā ir arī noteikts, ka ikvienam ir tiesības "uz savlaicīgu un individuāli pielāgotu palīdzību, lai uzlabotu nodarbinātības vai pašnodarbinātības izredzes, tiesības uz apmācību un pārkvalifikāciju, tiesības turpināt izglītošanos un saņemt atbalstu darba meklējumiem". Kompetenču attīstības veicināšana ir viens no mērķiem redzējumā par Eiropas izglītības telpu, kurā varētu "pilnībā izmantot izglītības un kultūras sniegto potenciālu nodarbinātības, sociālā taisnīguma, aktīva pilsoniskuma veicināšanā un kā līdzekli, lai pieredzētu Eiropas identitāti visā tās daudzveidībā" ².

¹ COM(2017)250.

² COM(2017)673.

- (2) Cilvēkiem ir vajadzīgs atbilstošs prasmju un kompetenču kopums, lai uzturētu pašreizējo dzīves līmeni, sekmētu augstus nodarbinātības rādītājus un veicinātu sociālo kohēziju, ņemot vērā nākotnes sabiedrību un darba vidi. Atbalsta sniegšana cilvēkiem visā Eiropā, dodot iespēju iegūt personīgajam papildījuma, veselībai, nodarbināmībai un sociālajai iekļaušanai vajadzīgās prasmes un kompetences, palīdz stiprināt Eiropas izturētspēju strauju un tālejošu pārmaiņu laikā.
- (3) Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome 2006. gadā pieņēma ieteikumu par pamatprasmēm mūžizglītībā. Minētajā ieteikumā dalībvalstis tika aicinātas "iekļaut pamatprasmju nodrošinājumu to mūžizglītības stratēģijās, tostarp stratēģijās vispārējas lasīt un rakstīt prasmes panākšanai, un izmantot pielikumu "Pamatprasmes mūžizglītībai – Eiropas pamatprincipu kopums"³. Šis ieteikums kopš tā pieņemšanas ir bijis viens no galvenajiem atsauces dokumentiem uz kompetencēm orientētas izglītības, apmācības un mācīšanās veidošanā.
- (4) Mūsdienās, kad arvien vairāk darbvieta tiek automatizētas, kad pieaug tehnoloģiju nozīme visās darba un dzīves jomās un kad uzņēmējdarbības, sociālās un pilsoniskās kompetences kļūst arvien svarīgākas, lai nodrošinātu izturību un spēju pielāgoties pārmaiņām, kompetenču prasības ir mainījušās.
- (5) Tajā pašā laikā tādu starptautisku apsekojumu rezultāti kā Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (ESAO) Starptautiskā skolēnu novērtēšanas programma (*PISA*) vai ESAO Starptautiskā pieaugušo kompetenču novērtēšanas programma (*PIAAC*) liecina par nemainīgi augstu tādu pusaudžu un pieaugušo īpatsvaru, kuru pamatprasmes ir nepietiekamas. Katram piektajam skolēnam 2015. gadā ir bijušas nopietnas grūtības attīstīt pietiekamas prasmes lasīšanā, matemātikā vai dabaszinātnēs⁴. Dažās valstīs līdz trešdaļai pieaugušo ir tikai zemākā līmeņa rakstpratība un rēķinpratība⁵. Turklāt 44 % Savienības iedzīvotāju ir zems digitālo prasmju līmenis vai šo prasmju nav vispār (19 %) ⁶.

³ OV L 394, 30.12.2006., 10. lpp.

⁴ ESAO, *PISA* 2015. gada apsekojuma rezultāti (2016).

⁵ Eiropas Komisijas 2016. gada izglītības un apmācības pārskats.

⁶ Eiropas Komisijas 2017. gada digitalizācijas rezultātu pārskats.

- (6) Tas nozīmē, ka ieguldīt līdzekļus pamatprasmēs ir kļuvis svarīgāk nekā jebkad agrāk. Augstas kvalitātes izglītība, tostarp ārpusstundu pasākumi un plaša pieeja kompetenču attīstībai, uzlabo sasniegumu līmeni pamatprasmēs. Turklāt jāpēta jauni mācīšanās veidi, kas būtu piemēroti sabiedrībai, kura kļūst arvien mobilāka un digitālāka ⁷. Digitālās tehnoloģijas ietekmē izglītību, apmācību un mācīšanos, veidojot elastīgākas mācīšanās vides, kas ir pielāgotas ļoti mobilas sabiedrības vajadzībām ⁸.
- (7) Uz zināšanām balstītā ekonomikā ir būtiski iegaumēt faktus un procedūras, bet ar to vien nepietiek, lai gūtu panākumus. Mūsu strauji mainīgajā sabiedrībā tādas prasmes kā problēmu risināšana, kritiskā domāšana, spēja sadarboties, radošums, skaitļošanas domāšana, paškontrolē ir būtiskākas nekā jebkad agrāk. Šīs prasmes ir līdzekļi, ar kuriem panāk, ka apgūtais darbojas realitātē, lai radītu jaunas idejas, jaunas teorijas, jaunus produktus un jaunas zināšanas.
- (8) Jaunajā Prasmju programmā Eiropai ⁹ tika paziņots par 2006. gada ieteikuma par pamatprasmēm mūžizglītībā pārskatīšanu, atzīstot, ka ieguldījumi prasmēs un kompetencēs un vienotā un atjauninātā izpratnē par galvenajām kompetencēm ir pirmais solis ceļā uz izglītības, apmācības un neformālās mācīšanās sekmēšanu Eiropā.
- (9) Reaģējot uz pārmaiņām sabiedrībā un ekonomikā, atspoguļojot diskusijas par darba nākotni un ņemot vērā sabiedriskās apspriešanas par 2006. gada ieteikuma par pamatprasmēm pārskatīšanu rezultātus, ir jāpārskata un jāatjaunina gan minētais ieteikums, gan Pamatprasmes mūžizglītībai – Eiropas pamatprincipu kopums.

⁷ "Pārdomu dokuments par globalizācijas iespēju izmantošanu", COM(2017) 240 *final*.

⁸ "Izglītības pārvērtēšana – ieguldījums prasmēs labāku sociālekonomisko rezultātu sasniegšanai", COM(2012) 669 *final*.

⁹ COM(2016) 381 *final*.

- (10) Pamatkompetenču attīstība, to validēšana un uz kompetencēm orientētas izglītības, apmācības un mācīšanās nodrošināšana būtu jāatbalsta, nosakot labu praksi, lai vairāk palīdzētu izglītības darbiniekiem pildīt savus uzdevumus un uzlabotu viņu izglītību, lai atjauninātu novērtēšanas un validēšanas metodes un rīkus un ieviestu jaunus un inovatīvus mācīšanas un mācīšanās veidus ¹⁰. Tāpēc, pamatojoties uz pēdējos desmit gados gūto pieredzi, šajā ieteikumā būtu jāpievēršas izaicinājumiem saistībā ar tādas izglītības, apmācības un mācīšanās ieviešanu, kas orientētas uz kompetencēm.
- (11) Atbalsts dažādos apstākļos iegūto kompetenču validēšanai ļaus indivīdiem panākt kompetenču atzīšanu un iegūt pilnu vai attiecīgos gadījumos daļēju kvalifikāciju ¹¹. Tā pamatā var būt pastāvošie pasākumi neformālās un ikdienējās mācīšanās validēšanai, kā arī Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūra ¹², kas nodrošina kopēju atsaucē satvaru, kurš ļauj salīdzināt kvalifikāciju līmeņus un kurā norādītas to sasniegšanai vajadzīgās kompetences. Turklāt novērtēšana var palīdzēt mācīšanās procesu strukturēšanā un karjeras atbalsta sniegšanā, palīdzot cilvēkiem pilnveidot kompetences arī atbilstoši darba tirgus mainīgajām prasībām ¹³.
- (12) Personīgajam papildījumam, veselībai, nodarbināmībai un sociālajai iekļaušanai vajadzīgo pamatkompetenču kopuma noteikšanu ir ietekmējušas ne vien pārmaiņas sabiedrībā un ekonomikā, bet arī daudzas iniciatīvas, kas Eiropā īstenotas pēdējos desmit gados. Īpaša uzmanība tajās ir pievērsta pamatprasmju uzlabošanai, ieguldījumiem valodu apguvē, digitālo un uzņēmējdarbības kompetenču uzlabošanai, kopēju vērtību nozīmei sabiedrības dzīvē un jauniešu motivēšanai biežāk izvēlēties ar zinātnei saistītu karjeru. Šīs norises būtu jāatspoguļo atsaucē satvarā.

¹⁰ Padomes un Komisijas kopīgais ziņojums par stratēģiskās sistēmas Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā (*ET 2020*) īstenošanu, OV C 417, 15.12.2015., 25. lpp.

¹¹ OV C 398, 22.12.2012., 1. lpp.

¹² OV C 189, 15.6.2017., 15. lpp.

¹³ Padomes 2008. gada 21. novembra rezolūcija par mūžilga karjeras atbalsta sekmīgāku iekļaušanu mūžizglītības stratēģijās, OV C 319, 13.12.2008., 4. lpp.

- (13) Ilgtspējīgas attīstības mērķu 4.7. apakšmērķī ir uzsvērtā vajadzība "nodrošināt, ka visi apmācāmie apgūst zināšanas un prasmes, kas vajadzīgas ilgtspējīgas attīstības veicināšanai, tostarp, izglītojot par ilgtspējīgu attīstību un ilgtspējīgu dzīvesveidu, cilvēktiesībām, dzimumu līdztiesību, veicinot miera un nevardarbības kultūru, globālo pilsoniskumu un radot izpratni par kultūras daudzveidību un kultūras ieguldījumu ilgtspējīgā attīstībā" ¹⁴. *UNESCO* Globālā rīcības programma par izglītību ilgtspējīgai attīstībai apliecina, ka izglītība ilgtspējīgai attīstībai ir kvalitatīvas izglītības sastāvdaļa un būtisks elements, kas sekmē visu pārējo attīstības mērķu sasniegšanu. Šis mērķis ir atspoguļots pārskatītajā atsauces satvarā.
- (14) Valodu apguves nodrošinājumā, kura nozīme modernajā sabiedrībā, starpkultūru izpratnē un sadarbībā arvien pieaug, tiek izmantota Eiropas vienotā valodu prasmes līmeņa noteikšanas sistēma (*CEFR*). Šī sistēma palīdz noteikt kompetences galvenos elementus un noder mācīšanās procesā. Tā arī nodrošina pamatu valodu kompetenču definēšanai, jo īpaši attiecībā uz svešvalodām, un ir atspoguļota atjauninātajā sistēmā.
- (15) Kompetenču attīstību sekmē digitālās kompetences satvara un uzņēmējdarbības kompetences satvara izstrāde. Līdzīgā kārtā Eiropas Padomes kompetenču atsauces satvarā demokrātiskai kultūrai ir apkopots visaptverošs vērtību, prasmju un attieksmju kopums, kas vajadzīgs pilnvērtīgai līdzdalībai demokrātiskā sabiedrībā. Visi šie dokumenti ir pienācīgi ņemti vērā, atjauninot atsauces satvaru.

¹⁴ ANO Ģenerālās asamblejas 2015. gada 25. septembra rezolūcija "Pārveidosim mūsu pasauli: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam".

- (16) Lai motivētu jauniešus biežāk izvēlēties ar zinātni, tehnoloģijām, inženierzinātnēm un matemātiku (*STEM*) saistītu karjeru, iniciatīvās visā Eiropā ir sāka zinātnes izglītības ciešāka sasaiste ar mākslas un citām disciplīnām, izmantojot pētniecisko pedagogiju un sadarbojoties ar plašu sabiedrības dalībnieku un rūpniecības nozaru loku. Lai gan minēto kompetenču definīcija laika gaitā nav daudz mainījies, atbalsts *STEM* kompetenču attīstībai iegūst arvien lielāku nozīmi un būtu jāatspoguļo šajā ieteikumā.
- (17) Par to, cik svarīga un būtiska ir neformāla un ikdienēja mācīšanās, liecina kultūras jomā, darbā ar jaunatni, brīvprātīgajā darbā, kā arī tautas sportā iegūtā pieredze. Neformāla un ikdienēja mācīšanās ir nozīmīga, jo tā palīdz attīstīt būtiskas starppersonu attiecību, komunikatīvās un kognitīvās prasmes, piemēram, kritisko domāšanu, analītiskās prasmes, radošumu, problēmu risināšanas prasmi un noturību, kas veicina jauniešu sekmīgu pieaugšanu, pāreju uz aktīvu pilsoniskumu un darba dzīvi ¹⁵. Sadarbības uzlabošana starp dažādām mācīšanās vidēm palīdz veicināt dažādas mācīšanās pieejas un kontekstus ¹⁶.
- (18) Pievēršoties pamatkompetenču attīstībai mūžizglītības perspektīvā, visos izglītības, apmācības un mācīšanās iespēju līmeņos būtu jānodrošina atbalsts, lai izveidotu kvalitatīvu agrīno pirmsskolas izglītību un aprūpi ¹⁷, vēl vairāk uzlabotu skolu izglītību un nodrošinātu izcilu mācīšanu ¹⁸, piedāvātu prasmju pilnveides ceļus mazkvalificētiem pieaugušajiem ¹⁹, kā arī turpinātu attīstīt sākotnējo un tālāko profesionālo izglītību un apmācību un modernizētu augstāko izglītību ²⁰.

¹⁵ Padomes secinājumi par to, kāda ir darba ar jaunatni loma, atbalstot tādu būtisku dzīves prasmju attīstību jauniešos, kuras veicina sekmīgu pieaugšanu, pāreju uz aktīvu pilsoniskumu un darba dzīvi, OV C 189, 15.6.2017., 30. lpp.

¹⁶ Padomes secinājumi par starpnozaru politikas sadarbības pastiprināšanu, lai efektīvi risinātu sociāli ekonomiskos izaicinājumus, ar kuriem saskaras jaunieši, OV C 172, 27.5.2015., 3. lpp.

¹⁷ Padomes secinājumi par agrīnās izglītības un sākumskolas izglītības lomu radošuma, inovāciju un digitālās kompetences attīstībā, OV C 172, 27.5.2015., 17. lpp.

¹⁸ Padomes secinājumi par skolu attīstību un izcilu mācīšanu, OV C 421, 8.12.2017., 2. lpp.

¹⁹ Padomes Ieteikums (2016. gada 19. decembris) "Prasmju pilnveides ceļi – jaunas iespējas pieaugušajiem", OV C 484, 24.12.2016., 1. lpp.

²⁰ Padomes secinājumi par atjauninātu ES augstākās izglītības programmu, OV C 429, 14.12.2017., 3. lpp.

- (19) Šim ieteikumam būtu jāaptver dažādas – gan formālas, neformālas, gan ikdienējas – izglītības, apmācības un mācīšanās vides mūžizglītības perspektīvā. Ar to būtu jāpanāk vienota izpratne par kompetencēm, kas var atvieglot pārejas un sadarbību starp šīm dažādajām mācīšanās vidēm. Tajā ir noteikta laba prakse, ko savu vajadzību risināšanai varētu izmantot izglītības darbinieki, tostarp skolotāji, apmācītāji, skolotāju izglītotāji, izglītības un mācību iestāžu vadītāji, par kolēģu apmācību atbildīgie darbinieki, pētnieki un augstskolu docētāji, jaunatnes darbinieki un pieaugušo izglītotāji, kā arī darba devēji un darba tirgus ieinteresētās personas. Šis ieteikums attiecas arī uz iestādēm un organizācijām, tostarp sociālajiem partneriem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kas ievirza un atbalsta cilvēkus, palīdzot pilnveidot kompetences no agrīna vecuma visa mūža garumā.
- (20) Šajā ieteikumā ir pilnīgi ievērots subsidiaritātes princips un proporcionalitātes princips,

IR PIENĒMUSI ŠO IETEIKUMU.

Dalībvalstīm būtu:

1. jāatbalsta tiesības uz kvalitatīvu un iekļaujošu izglītību, apmācību un mūžizglītību un jānodrošina iespējas ikvienam attīstīt pamatkompetences, pilnībā izmantojot pielikumu "Pamatkompetences mūžizglītībai – Eiropas atsauces satvars", un
 - 1.1. saskaņā ar valsts mūžizglītības stratēģijām jāatbalsta un jāstiprina pamatkompetenču attīstība no agrīna vecuma un visa mūža garumā visām personām;
 - 1.2. jāpalīdz visiem izglītojamajiem, tostarp tiem, kas atrodas nelabvēlīgākā situācijā vai kam ir speciālās vajadzības, īstenot savu potenciālu;

2. jāatbalsta pamatkompetenču attīstība, pievēršot īpašu uzmanību šādiem aspektiem:
 - 2.1. uzlabot pamatprasmju (rakstpratības, rēķinpratības un digitālo pamatprasmju) apguves līmeni un atbalstīt mācīšanās mācīties kompetences attīstību kā pastāvīgi uzlabotu mācīšanās pamatu un pamatu līdzdalībai sabiedrības dzīvē;
 - 2.2. uzlabot personīgās, sociālās un mācīšanās mācīties kompetences līmeni, lai panāktu labāku, uz nākotni vērstu dzīves pārvaldību, kurā īpaša uzmanība veltīta rūpēm par veselību;
 - 2.3. veicināt kompetenču iegūvi zinātnēs, tehnoloģijās, inženierzinātnēs un matemātikā (*STEM*), ņemot vērā to saikni ar humanitārajām zinātnēm, radošumu un inovācijām un motivējot jauniešus, jo īpaši meitenes un jaunas sievietes, biežāk izvēlēties ar *STEM* saistītu karjeru;
 - 2.4. paaugstināt un uzlabot digitālo kompetenču līmeni visos izglītības un apmācības posmos un visās iedzīvotāju grupās;
 - 2.5. īpaši jauniešu vidū izkopt uzņēmējdarbības kompetenci, radošumu un pašiniciatīvu, piemēram, veicinot iespējas jauniešiem, kas mācās, vismaz vienu reizi savas skolas izglītības laikā iegūt praktisku uzņēmējdarbības pieredzi;
 - 2.6. paaugstināt valodu kompetenču līmeni gan oficiālajās, gan citās valodās un atbalstīt izglītojamos, lai viņi varētu apgūt dažādas valodas, kas ir svarīgas viņu darba un dzīves situācijai un kas var sekmēt pārrobežu saziņu un mobilitāti;
 - 2.7. veicināt pilsoniskuma kompetenču attīstību ar mērķi uzlabot izpratni par kopējām vērtībām, kas minētas Līguma par Eiropas Savienību 2. pantā un Eiropas Savienības Pamattiesību hartā;
 - 2.8. vairot visu izglītojamo un izglītības darbinieku izpratni par to, cik svarīga ir pamatkompetenču iegūve un to saikne ar sabiedrību;

3. jāsekmē pamatkompetenču ieguve, izmantojot pielikumā aprakstīto labo praksi, kā atbalstīt pamatkompetenču attīstību, jo īpaši šādos veidos:
 - 3.1. veicināt dažādas mācīšanās pieejas un vides, tostarp digitālo tehnoloģiju atbilstošu izmantošanu, izglītības, apmācības un mācīšanās vidēs;
 - 3.2. sniegt atbalstu izglītības darbiniekiem, kā arī citām ieinteresētajām personām, kas atbalsta mācīšanās procesus, tostarp ģimenēm, ar mērķi uzlabot izglītojamo pamatkompetences, kas ir daļa no pieejas mūžizglītībai izglītības, apmācības un mācīšanās vidēs;
 - 3.3. atbalstīt un turpināt izstrādāt dažādās vidēs iegūtu pamatkompetenču novērtēšanu un validēšanu saskaņā ar dalībvalstu noteikumiem un procedūrām;
 - 3.4. stiprināt sadarbību starp izglītības, apmācības un mācīšanās vidēm visos līmeņos un dažādās jomās, lai uzlabotu izglītojamo kompetenču attīstības nepārtrauktību un inovatīvu mācīšanās pieeju izstrādi;
 - 3.5. uzlabot rīkus, resursus un karjeras atbalstu izglītības, apmācības, darba un citās mācīšanās vidēs, lai palīdzētu cilvēkiem pārvaldīt savas mūžizglītības iespējas;
4. izglītības, apmācības un mācīšanās procesā jāintegrē ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) vērienīgums, jo īpaši IAM 4.7. ietvaros, tostarp, sekmējot, ka tiek iegūtas zināšanas par to, kā ierobežot klimata pārmaiņu daudzveidīgās izpausmes un ilgtspējīgi izmantot dabas resursus;
5. izmantojot pašreizējās sistēmas un stratēģiskās sistēmas Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā (*ET 2020*) un jebkuras turpmākās sistēmas instrumentus, jāziņo par pieredzi un progresu pamatkompetenču veicināšanā visos izglītības un mācību sektoros, tostarp neformālās un, cik vien iespējams, ikdienējās mācīšanās jomā;

AR GANDARĪJUMU ATZĪMĒ, KA KOMISIJA, PIENĀCĪGI ŅEMOT VĒRĀ DALĪBVALSTU KOMPETENCES:

6. atbalsta ieteikuma īstenošanu un Eiropas atsauces satvara izmantošanu, atvieglojot savstarpēju mācīšanos dalībvalstu starpā un sadarbībā ar dalībvalstīm izstrādājot atsauces materiālus un rīkus, piemēram:
 - 6.1. attiecīgos gadījumos konkrētu kompetenču satvarus, kas atvieglo kompetenču attīstību un novērtēšanu ²¹;
 - 6.2. ar pierādījumiem pamatotus metodiskos materiālus par jauniem mācīšanās un atbalstošu pieeju veidiem;
 - 6.3. izglītības darbiniekiem un citām ieinteresētajām personām paredzētus atbalsta rīkus, piemēram, mācību kursus tiešsaistē, pašnovērtēšanas rīkus ²², tīklus, tostarp e-mērķsadarbības tīklu un Eiropas Pieaugušo izglītības e-platformu (*EPALE*);
 - 6.4. pieejas iegūto pamatkompetenču novērtēšanai un validēšanas atbalstam, turpinot iepriekšējo darbu *ET 2020* ²³ un jebkuras turpmākās sistēmas kontekstā;
7. atbalsta iniciatīvas ar mērķi turpināt veidot un veicināt izglītību ilgtspējīgai attīstībai, ņemot vērā ANO ilgtspējīgas attīstības 4. mērķi par iekļaujošas, vienlīdzīgas un kvalitatīvas izglītības nodrošināšanu un mūžizglītības iespējām visiem;

²¹ Pamatojoties uz pieredzi un zinātību, kas iegūta, izstrādājot Eiropas vienoto valodu prasmes līmeņa noteikšanas sistēmu, digitālās kompetences satvaru un uzņēmējdarbības kompetences satvaru.

²² Tādus kā digitālās kompetences satvars.

²³ Pamatprasmju novērtēšana sākotnējā izglītībā un apmācībā. Politikas pamatnostādnes, SWD(2012) 371.

8. izmantojot pašreizējās sistēmas un instrumentus, ziņo par pieredzi un labo praksi Savienībā attiecībā uz to, kā uzlabot izglītojamo pamatkompetences, kas ir daļa no pieejas mūžizglītībai izglītības, apmācības un mācīšanās vidēs.

Šis ieteikums aizstāj Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 18. decembra ieteikumu par pamatprasmēm mūžizglītībā.

Briselē, 2018. gada 22. maijā

*Padomes vārdā –
priekšsēdētājs
K. VALCHEV*

PAMATKOMPETENCES MŪŽIZGLĪTĪBĀ –

EIROPAS ATSAUCES SATVARS

Vispārīgais konteksts un mērķi

Ikvienam ir tiesības uz kvalitatīvu un iekļaujošu izglītību, apmācību un mūžizglītību, lai varētu saglabāt un iegūt prasmes, kas ļauj pilnā mērā piedalīties sabiedrības dzīvē un veiksmīgi mainīt darbu darba tirgū.

Ikvienam ir tiesības uz savlaicīgu un individuāli pielāgotu palīdzību, lai uzlabotu nodarbinātības vai pašnodarbinātības izredzes. Tas ietver tiesības saņemt atbalstu darba meklējumiem, apmācībai un pārkvalifikācijai.

Šie principi ir definēti Eiropas sociālo tiesību pīlārā.

Strauji mainīgā un savstarpēji cieši saistītā pasaulē katram cilvēkam būs vajadzīgs plašs prasmju un kompetenču klāsts un būs pastāvīgi tās jāattīsta visa mūža garumā. Šajā atsauces satvarā definēto pamatkompetenču mērķis ir izveidot pamatu, lai radītu vienlīdzīgāku un demokrātiskāku sabiedrību. Tas atbilst vajadzībai pēc integrējošas un ilgtspējīgas izaugsmes, sociālās kohēzijas un demokrātiskas kultūras tālāktīstības.

Atsauces satvara galvenie mērķi ir šādi:

- a) noteikt un definēt nodarbināmībai, personīgajam papildījumam un veselībai, aktīvam un atbildīgam pilsoniskumam un sociālajai iekļaušanai vajadzīgās pamatkompetences;
- b) nodrošināt politikas veidotājiem, izglītības un apmācības pakalpojumu sniedzējiem, izglītības darbiniekiem, karjeras atbalsta speciālistiem, darba devējiem, valsts nodarbinātības dienestiem un pašiem izglītojamiem Eiropas atsauces rīku;

- c) atbalstīt Eiropas, valstu, reģionālā un vietējā līmeņa centienus veicināt kompetenču attīstību mūžizglītības perspektīvā.

Pamatkompetences

Šajā ieteikumā kompetences definē kā zināšanu, prasmju un attieksmju kombināciju, kur:

- a) zināšanas ir fakti un skaitļi, jēdzieni, idejas un teorijas, kas jau ir atzītas un pamato izpratni par konkrētu jomu vai tematu;
- b) prasmes definē kā spēju un iespēju īstenot procesus un izmantot pastāvošās zināšanas, lai sasniegtu rezultātus;
- c) ar attieksmēm saprot ievirzi un domāšanas veidus, kas izpaužas kā gatavība rīkoties vai reaģēt uz idejām, cilvēkiem vai situācijām.

Pamatkompetences ir tās, kas visiem cilvēkiem vajadzīgas personīgajam papildījuma un attīstībai, nodarbināmībai, sociālajai iekļaušanai, ilgtspējīgam dzīvesveidam, veiksmīgai dzīvei miermīlīgās sabiedrībās, dzīves pārvaldībai, kurā īpaša uzmanība veltīta rūpēm par veselību, un aktīvam pilsoniskumam. Tās tiek attīstītas mūžizglītības perspektīvā no agras bērnības visa mūža garumā un formālās, neformālās un ikdienējās mācīšanās procesā visos kontekstos, tostarp ģimenē, skolā, darba vietā, attiecībās ar kaimiņiem un citās kopienās.

Visas pamatkompetences ir uzskatāmas par vienlīdz svarīgām; katra no tām palīdz nodrošināt veiksmīgu dzīvi sabiedrībā. Kompetences var izmantot daudzos dažādos kontekstos un dažādās kombinācijās. Tās pārklājas un savienojas; vienai jomai būtiski aspekti var palīdzēt attīstīt kompetences citās jomās. Tādas prasmes kā kritiskā domāšana, problēmu risināšana, prasme strādāt komandā, komunikācijas un sarunu risināšanas prasmes, analītiskās prasmes, radošums un starpkultūru prasmes caurvij visas pamatkompetences.

Šajā atsauces satvarā ir noteiktas astoņas pamatkompetences:

- rakstpratības kompetence,
- daudzvalodu kompetence,
- matemātiskā kompetence un kompetence dabaszinātnēs, tehnoloģijās un inženierzinātnēs,
- digitālā kompetence,
- personīgā, sociālā un mācīšanās mācīties kompetence,
- pilsoniskuma kompetence,
- uzņēmējdarbības kompetence,
- kultūras izpratnes un izpausmes kompetence.

1. Rakstpratības kompetence

Rakstpratība ir spēja identificēt, saprast, izteikt, radīt un interpretēt jēdzienus, jūtas, faktus un viedokļus gan mutiski, gan rakstiski dažādās disciplīnās un kontekstos, izmantojot vizuālus, skaņas/audio un digitālus materiālus. Tā nozīmē spēju efektīvi komunicēt un kontaktēties ar citiem cilvēkiem atbilstošā un radošā veidā.

Rakstpratības attīstība veido pamatu turpmākam mācīšanās procesam un turpmākai lingvistiskai mijiedarbībai. Atkarībā no konteksta rakstpratības kompetenci var attīstīt dzimtajā valodā, izglītības ieguves valodā un/vai valsts vai reģiona oficiālajā valodā.

Ar šo kompetenci saistītās būtiskās zināšanas, prasmes un attieksmes

Šī kompetence ietver māku lasīt un rakstīt un labu rakstiskas informācijas izpratni, un tas nozīmē, ka indivīdam jābūt leksikas, funkcionālās gramatikas un valodas funkciju zināšanām. Tā ietver izpratni par verbālās mijiedarbības galvenajiem veidiem, dažādiem literāriem un neliterāriem tekstiem un dažādu valodas stilu un reģistru galvenajām iezīmēm.

Indivīdiem vajadzētu būt prasmēm sazināties gan mutiski, gan rakstiski dažādās situācijās un prasmēm pārvaldīt un pielāgot savu komunikāciju situācijas prasībām. Šī kompetence ietver arī spējas atšķirt un izmantot dažādu veidu avotus, meklēt, vākt un apstrādāt informāciju, izmantot palīgīdzekļus un pārlicinoši un atbilstoši kontekstam formulēt un izteikt mutiskus un rakstiskus argumentus. Tā ietver kritisko domāšanu un spēju novērtēt informāciju un strādāt ar to.

Pozitīva attieksme pret rakstpratību ietver atvērtību kritiskam un konstruktīvam dialogam, izpratni par estētisko vērtību un ieinteresētību mijiedarboties ar citiem. Tā nozīmē izpratni par valodas ietekmi uz citiem un vajadzību valodu saprast un lietot pozitīvi un sociāli atbildīgi.

2. Daudzvalodu kompetence ²⁴

Šī kompetence nozīmē spēju atbilstoši un efektīvi izmantot dažādas valodas komunikācijai. Kopumā tās galveno prasmju aspekti ir tādi paši kā rakstpratībai, proti, tās pamatā ir spēja saprast, izteikt un interpretēt jēdzienus, domas, jūtas, faktus un viedokļus gan mutiski, gan rakstiski (klausīšanās, runāšana, lasīšana un rakstīšana) atbilstošā sabiedrības un kultūras kontekstu spektrā saskaņā ar indivīda vēlmēm vai vajadzībām. Valodu kompetences ietver vēsturisku dimensiju un starpkultūru kompetences. To pamatā ir spēja darboties kā vidutājam starp dažādām valodām un medijiem, kā izklāstīts Eiropas vienotajā valodu prasmes līmeņa noteikšanas sistēmā. Attiecīgos gadījumos tā var ietvert dzimtās valodas kompetenču uzturēšanu un papildu attīstīšanu, kā arī valsts oficiālās(-o) valodas(-u) apgūšanu ²⁵.

Ar šo kompetenci saistītās būtiskās zināšanas, prasmes un attieksmes

Šī kompetence nozīmē, ka indivīdam jābūt dažādu valodu leksikas un funkcionālās gramatikas zināšanām un izpratnei par verbālās mijiedarbības un valodu reģistru galvenajiem veidiem. Svarīgas ir zināšanas par sabiedrības tradīcijām un valodu kultūras aspektu un dinamiku.

Būtiskās prasmes šai kompetencei ietver spēju saprast runāto vēstījumu, sākt, uzturēt un beigt sarunu un lasīt, saprast un veidot tekstus dažādos prasmju līmeņos, dažādās valodās saskaņā ar indivīda vajadzībām. Indivīdiem būtu jāspēj pareizi izmantot rīkus un mācīties valodas formāli, neformāli un ikdienēji visa mūža garumā.

²⁴ Eiropas Padome terminu "daudzvalodība" (*plurilingualism*) lieto, lai atsauktos uz indivīdu daudzvalodu kompetencēm, savukārt Eiropas Savienības oficiālajos dokumentos "daudzvalodību" (*multilingualism*) izmanto, lai aprakstītu gan indivīda kompetences, gan situāciju sabiedrībā. Tas daļēji ir tāpēc, ka citās valodās, izņemot angļu un franču valodu, ir grūti nošķirt *plurilingual* un *multilingual*.

²⁵ Ir ietverta arī klasisko valodu, piemēram, sengrieķu un latīņu valodas, apguve. Klasiskās valodas ir daudzu moderno valodu pamatā, un tāpēc tās var sekmēt valodu mācīšanos kopumā.

Pozitīva attieksme ietver izpratni par kultūru daudzveidību, interesi un zinātkāri par dažādām valodām un starpkultūru komunikāciju. Tā ietver arī cieņu pret katra cilvēka individuālo lingvistisko profilu, tostarp gan cieņu pret minoritātēm piederīgu un/vai migrantu izcelsmes personu dzimto valodu, gan atzinīgu attieksmi pret valsts oficiālo(-ajām) valodu(-ām) kā vienotu mijiedarbības satvaru.

3. Matemātiskā kompetence un kompetence dabaszinātnēs, tehnoloģijās un inženierzinātnēs

- A. Matemātiskā kompetence ir spēja attīstīt un izmantot matemātisko domāšanu un izpratni, lai ikdienas situācijās risinātu dažādas problēmas. Pamatojoties uz labu rēķinpratības līmeni, galvenā nozīme tiek piešķirta procesam un aktivitātei, kā arī zināšanām. Matemātiskā kompetence ietver dažādu pakāpju spēju un gatavību izmantot matemātiskās domāšanas un izklāsta (formulas, modeļi, konstrukti, grafiki, diagrammas) veidus.
- B. Kompetence dabaszinātnēs attiecas uz spēju un gatavību izskaidrot dabas pasauli, izmantojot pieejamo zināšanu un metožu kopumu, tostarp, novērojot un eksperimentējot, lai noteiktu jautājumus un izdarītu ar pierādījumiem pamatotus secinājumus. Kompetence tehnoloģijās un inženierzinātnēs ir šo zināšanu un metožu izmantošana, reaģējot uz noteiktām cilvēku vēlmēm vai vajadzībām. Kompetence dabaszinātnēs, tehnoloģijās un inženierzinātnēs ietver izpratni par cilvēku darbības radītajām pārmaiņām un individuālu pilsonisko atbildību.

- A. Matemātikā vajadzīgās zināšanas ietver labas zināšanas par skaitļiem, mēriem un struktūrām, pamatdarbībām un matemātiskā izklāsta pamatveidiem, izpratni par matemātiskajiem terminiem un jēdzieniem un par jautājumiem, uz kuriem matemātika var piedāvāt atbildes.

Indivīdam būtu jāprot izmantot matemātiskos pamatprincipus un pamatprocesus ikdienas situācijās mājās un darbā (piemēram, finansiālās prasmes), kā arī saprast un izvērtēt argumentācijas ķēdes. Indivīdam būtu jāspēj matemātiski domāt, saprast matemātiskos pierādījumus, komunicēt matemātikas valodā un izmantot atbilstošus palīg līdzekļus, tostarp statistikas datus un grafikus, un saprast digitalizācijas matemātiskos aspektus.

Pozitīva attieksme matemātikā pamatojas uz patiesības ievērošanu un gatavību meklēt ceļoņus un novērtēt to ticamību.

- B. Būtiskās zināšanas dabaszinātnēs, tehnoloģijās un inženierzinātnēs ietver zināšanas par dabas pasaules pamatprincipiem, fundamentāliem zinātniskiem jēdzieniem, teorijām, principiem un metodēm, tehnoloģijām un tehnoloģiskiem produktiem un procesiem, kā arī izpratni par ietekmi uz dabas pasauli, ko rada dabaszinātnes, tehnoloģijas, inženierzinātnes un cilvēku darbība kopumā. Šīm kompetencēm būtu jāļauj indivīdiem labāk izprast zinātnisku teoriju, lietojumu un tehnoloģiju progresu, ierobežojumus un riskus sabiedrībā kopumā (saistībā ar lēmumu pieņemšanu, vērtībām, morāles jautājumiem, kultūru utt.).

Prasmes ietver izpratni par zinātņi kā izpētes procesu, izmantojot konkrētas metodes, tostarp novērojumus un kontrolētus eksperimentus, spēju izmantot loģisko un racionālo domāšanu, lai pārbaudītu hipotēzi, un gatavību atteikties no savas pārlicības, ja tā ir pretrunā jauniem eksperimentāliem konstatējumiem. Tas ietver spēju lietot un rīkoties ar tehnoloģiskajiem instrumentiem un iekārtām, kā arī ar zinātniskajiem datiem, lai sasniegtu mērķi vai uz pierādījumu pamata pieņemtu lēmumu vai izdarītu secinājumu. Indivīdiem būtu jāspēj arī atpazīt zinātnisku pētījumu būtiskās iezīmes un jāspēj sazināties par secinājumiem un pamatojumu, saskaņā ar kuru tie izdarīti.

Attieksmes ziņā šī kompetence ietver kritisku vērtējumu un zinātkāri, uzmanības pievēršanu ētikas jautājumiem un drošības un vides ilgtspējas veicināšanu, jo īpaši saistībā ar zinātnes un tehnikas progresu, kas skar indivīdu, ģimeni, sabiedrību un globālus jautājumus.

4. Digitālā kompetence

Digitālā kompetence ietver digitālo tehnoloģiju pārlicinātu, kritisku un atbildīgu izmantošanu un darbošanos ar šīm tehnoloģijām mācību un darba vajadzībām un nolūkā piedalīties sabiedrības dzīvē. Tā ietver informācijas un datu izmantošanas pratību, komunikāciju un sadarbību, medijpratību, digitālā satura radīšanu (tostarp programmēšanu), drošību (tostarp digitālu labbūtību un ar kibernetiku saistītas kompetences), ar intelektuālo īpašumu saistītus jautājumus, problēmu risināšanu un kritisko domāšanu.

Ar šo kompetenci saistītās būtiskās zināšanas, prasmes un attieksmes

Indivīdiem būtu jāsaprot, kā digitālās tehnoloģijas var veicināt komunikāciju, radošumu un inovāciju, un jāapzinās to iespējas, ierobežojumi, ietekme un riski. Viņiem būtu jāizprot mainīgo digitālo tehnoloģiju pamatā esošie vispārējie principi, mehānismi un loģika un jāpārzina dažādu ierīču, programmatūras un tīklu pamatfunkcijas un lietošana. Indivīdiem būtu jāizmanto kritiska pieeja attiecībā uz tās informācijas un datu derīgumu, ticamību un ietekmi, kas darīti pieejami ar digitāliem līdzekļiem, un jāapzinās juridiskie un ētikas principi, kas jāievēro, darbojoties ar digitālajām tehnoloģijām.

Indivīdiem būtu jāspēj izmantot digitālās tehnoloģijas, lai veicinātu savu aktīvo pilsoniskumu un sociālo iekļautību, sadarbību ar citiem un radošumu personīgu, sociālu vai komerciālu mērķu sasniegšanā. Prasmes ietver digitālā satura izmantošanas, piekļuves, filtrēšanas, radīšanas, programmēšanas un kopīgošanas spēju. Indivīdiem būtu jāspēj pārvaldīt un aizsargāt informāciju, saturu, datus un digitālās identitātes un pazīt programmatūru, ierīces, mākslīgo intelektu vai robotus un efektīvi ar tiem darboties.

Darbošanās ar digitālajām tehnoloģijām un saturu prasa pārdomātu un kritisku, bet vienlaikus zinātkāru, atvērtu un uz nākotni vērstu attieksmi pret to tālākattīstību. Tā prasa arī ētisku, drošu un atbildīgu pieeju šo rīku izmantošanai.

5. Personīgā, sociālā un mācīšanās mācīties kompetence

Personīgā, sociālā un mācīšanās mācīties kompetence ir pašnovērošanas spēja, spēja efektīvi pārvaldīt laiku un informāciju, konstruktīvi sadarboties ar citiem, saglabāt noturību un pārvaldīt savu mācīšanos un karjeru. Tā ietver spēju tikt galā ar nenoteiktību un sarežģītību, mācīšanos mācīties, spēju rūpēties par savu fizisko un emocionālo labbūtību, spēju saglabāt fizisko un garīgo veselību un spēju dzīvot, rūpējoties par savu veselību un ar skatu nākotnē, spēju just empātiju un pārvaldīt konfliktus iekļaujošā un atbalstošā kontekstā.

Ar šo kompetenci saistītās būtiskās zināšanas, prasmes un attieksmes

Lai starppersonu attiecības un sociālā līdzdalība būtu veiksmīgas, ir būtiski izprast dažādās sabiedrībās un vidēs vispārpieņemtus uzvedības kodeksus un komunikācijas noteikumus. Personīgā, sociālā un mācīšanās mācīties kompetence prasa arī zināšanas par veselīga prāta, ķermeņa un dzīvesveida komponentiem. Tā ietver izpratni par izvēlētajām mācīšanās stratēģijām, izpratni par savām kompetenču attīstības vajadzībām un dažādiem veidiem, kā attīstīt kompetences un meklēt pieejamās izglītības, apmācības un karjeras iespējas un konsultācijas vai atbalstu.

Prasmes ietver spēju apzināties savas iespējas, koncentrēties, risināt sarežģītas situācijas, veikt kritisku izvērtējumu un pieņemt lēmumus. Tas ietver spēju mācīties un strādāt gan sadarbīgi, gan patstāvīgi, organizēt mācīšanos un būt neatlaidīgam mācībās, izvērtēt mācīšanos un dalīties ar apgūto, vajadzības gadījumā meklēt atbalstu un efektīvi pārvaldīt savu karjeru un sociālo mijiedarbību. Individīdiem būtu jābūt noturīgiem un jāspēj tikt galā ar nenoteiktību un stresu. Viņiem būtu jāspēj konstruktīvi komunicēt dažādās vidēs, sadarboties komandās un risināt sarunas. Tas ietver spēju būt iecietīgiem, izteikt un saprast dažādus viedokļus, kā arī spēju radīt uzticēšanos un just empātiju.

Šīs kompetences pamatā ir pozitīva attieksme pret savu personīgo, sociālo un fizisko labbūtību un mācīšanos visa mūža garumā. Attieksmes ziņā to raksturo sadarbība, pašpārliecinātība un integritāte. Tas ietver cieņu pret citu cilvēku dažādību un viņu vajadzībām un gatavību pārvarēt aizspriedumus un pieņemt kompromisus. Individīdiem būtu jāspēj apzināt un noteikt mērķus, motivēt sevi un izkopt sevī noturību un pašpārliecinātību, lai ar panākumiem mācītos visas dzīves laikā. Uz problēmu risināšanu vērsta attieksme veicina gan mācīšanās procesu, gan indivīda spēju pārvarēt šķēršļus un pielāgoties pārmaiņām. Tā ietver vēlmi likt lietā iepriekš apgūto un dzīves pieredzi, kā arī zinātkāri, kas liek meklēt iespējas mācīties un attīstīties dažādās dzīves situācijās.

6. Pilsoniskuma kompetence

Pilsoniskuma kompetence ir indivīdu spēja rīkoties kā atbildīgiem pilsoņiem un pilnvērtīgi piedalīties pilsoniskajā un sociālajā dzīvē, pamatojoties uz izpratni par sociāliem, ekonomiskiem, juridiskiem un politiskiem jēdzieniem un struktūrām, kā arī globālām norisēm un ilgtspējību.

Ar šo kompetenci saistītās būtiskās zināšanas, prasmes un attieksmes

Pilsoniskuma kompetence pamatojas uz zināšanām par pamatjēdzieniem un parādībām, kas attiecas uz indivīdiem, grupām, darba organizācijām, sabiedrību, ekonomiku un kultūru. Tā ietver izpratni par Eiropas kopējām vērtībām, kas noteiktas Līguma par Eiropas Savienību 2. pantā un Eiropas Savienības Pamattiesību hartā. Tā ietver zināšanas par mūsdienu notikumiem, kā arī kritisku izpratni par galvenajiem notikumiem valsts, Eiropas un pasaules vēsturē. Tā ietver arī izpratni par sociālo un politisko kustību mērķiem, vērtībām un politiku, kā arī par ilgtspējīgām sistēmām, jo īpaši globālajām klimata un demogrāfiskajām pārmaiņām un to pamatcēloņiem. Būtiska nozīme ir zināšanām par Eiropas integrāciju un izpratnei par daudzveidību un kultūras identitātēm Eiropā un pasaulē. Tas ietver izpratni par Eiropas sabiedrības daudz kultūru un sociālekonomiskajiem aspektiem un to, kā nacionālā kultūras identitāte palīdz veidot Eiropas identitāti.

Pilsoniskuma kompetences prasmes ir saistītas ar spēju kopā ar citiem efektīvi iesaistīties kopīgu vai sabiedrības interešu jautājumu risināšanā, tostarp sabiedrības ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā. Tas ietver kritiskās domāšanas un integrētas problēmu risināšanas prasmes, kā arī prasmes formulēt argumentus un konstruktīvu līdzdalību kopienu pasākumos, kā arī lēmumu pieņemšanā visos līmeņos, sākot ar vietējo un valsts līmeni un beidzot ar Eiropas un starptautisko līmeni. Tas ietver arī spēju piekļūt gan tradicionālajiem, gan jaunajiem mediju veidiem, tos kritiski izprast un mijiedarboties ar tiem, un izprast mediju lomu un funkcijas demokrātiskās sabiedrībās.

Cilvēktiesību kā demokrātijas pamata respektēšana veido atbildīgas un konstruktīvas attieksmes pamatu. Konstruktīva līdzdalība ietver gatavību piedalīties demokrātiskā lēmumu pieņemšanā visos līmeņos un pilsoniskās aktivitātēs. Tā ietver sociālās un kultūru daudzveidības, dzimumu līdztiesības, sociālās kohēzijas un ilgtspējīga dzīvesveida veicināšanu, miera un nevardarbības kultūras sekmēšanu, gatavību cienīt citu cilvēku privāto dzīvi un uzņemties atbildību par vidi. Individīdiem jāpieņem interesei par politiskām un sociālekonomiskām norisēm, humanitārajām zinātnēm un starpkultūru komunikāciju, lai viņi būtu gatavi pārvarēt aizspriedumus, vajadzības gadījumā pieņemt kompromisus un nodrošināt sociālo taisnīgumu un godīgumu.

7. Uzņēmējdarbības kompetence

Uzņēmējdarbības kompetence attiecas uz spēju izmantot izdevības un idejas un pārvērst tās par vērtībām citiem. Tās pamatā ir radošums, kritiskā domāšana un problēmu risināšana, iniciatīvas uzņemšanās un neatlaidība, kā arī spēja sadarboties, lai plānotu un pārvaldītu projektus, kam ir kultūras, sociāla vai finansiāla vērtība.

Ar šo kompetenci saistītās būtiskās zināšanas, prasmes un attieksmes

Uzņēmējdarbības kompetence nozīmē, ka indivīdam jāzina, ka personīgajā, sociālajā un profesionālajā darbībā pastāv dažādi konteksti un iespējas realizēt idejas, un jāizprot, kā šīs iespējas rodas. Indivīdiem būtu jāpārzina un jāizprot projektu plānošanas un pārvaldības pieejas, kas ietver gan procesus, gan resursus. Viņiem būtu jāizprot ekonomika, sociālās un ekonomiskās iespējas un izaicinājumi, ar kādiem saskaras darba devēji, organizācijas vai sabiedrība. Indivīdiem būtu arī jāzina ētikas principi, jābūt informētiem par ilgtspējīgas attīstības problēmjautājumiem un jāapzinās savas stiprās un vājās puses.

Uzņēmējdarbības prasmju pamatā ir radošums, kas ietver iztēli, stratēģiska domāšana un problēmu risināšana, kā arī kritiska un konstruktīva analīze mainīgos radošos un inovācijas procesos. Tās ietver spēju strādāt individuāli un sadarboties ar citiem komandās, mobilizēt resursus (cilvēku un materiālos resursus) un uzturēt darbību. Tas ietver spēju pieņemt ar izmaksām un vērtību saistītus finansiālus lēmumus. Būtiska nozīme ir spējai efektīvi komunicēt un risināt sarunas ar citiem un, pieņemot informētus lēmumus, tikt galā ar nenoteiktību un neskaidrību un ņemt vērā risku.

Uzņēmējdarbības attieksmi raksturo pašiniciatīva un paškontrolē, aktivitāte, tālredzība, drosmē un neatlaidība mērķu sasniegšanā. Tā ietver vēlmi motivēt citus un augstu vērtēt viņu idejas, empātiju, rūpes par cilvēkiem un pasauli un atbildības uzņemšanos, visā procesā izmantojot ētiskas pieejas.

8. Kultūras izpratnes un izpausmes kompetence

Kultūras izpratnes un izpausmes kompetence nozīmē, ka indivīds saprot un respektē veidu, kā dažādās kultūrās tiek radoši izpaustas un izplatītas idejas un saturs, izmantojot dažādus mākslas veidus un citas kultūras formas. Tā ietver iesaistīšanos pašam savu ideju un savas vietas vai lomas sabiedrībā izpratnē, attīstīšanā un izpaušanā dažādos veidos un kontekstos.

Ar šo kompetenci saistītās būtiskās zināšanas, prasmes un attieksmes

Saistībā ar šo kompetenci ir vajadzīgas zināšanas par vietējo, valsts, reģionālo, Eiropas un pasaules kultūru un tās izpausmēm, tostarp valodām, mantojumu, tradīcijām un kultūras darbiem, kā arī izpratne par to, kā šīs izpausmes var ietekmēt cita citu un indivīda idejas. Tā ietver izpratni par dažādiem ideju izplatīšanas veidiem starp autoru, dalībniekiem un auditoriju, izmantojot rakstītus, drukātus un digitālus tekstus, teātra izrādes, filmas, deju, spēles, mākslu un dizainu, mūziku, rituālus un arhitektūru, kā arī hibrīdformas. Tai ir vajadzīga indivīda izpratne par savas identitātes attīstību un kultūras mantojumu pasaulē, kur valda kultūru daudzveidība, un par to, kā caur mākslu un citām kultūras formām pasauli var gan uzlūkot, gan veidot.

Prasmes ietver spēju izteikt un interpretēt metaforiskas un abstraktas idejas, pieredzi un emocijas ar empātiju un spēju to darīt, izmantojot dažādus mākslas veidus un citas kultūras formas. Prasmes ietver arī spēju apzināt un, izmantojot mākslu un citas kultūras formas, īstenot iespējas, kam ir personīga, sociāla vai komerciāla vērtība, un spēju gan individuāli, gan kolektīvi iesaistīties radošos procesos.

Ir svarīgi, lai indivīdam būtu atvērta un cieņpilna attieksme pret kultūras izpausmju daudzveidību vienlaikus ar ētisku un atbildīgu pieeju intelektuālā un kultūras īpašuma tiesībām. Pozitīva attieksme ietver arī zinātkāri par pasauli, atvērtību, kas ļauj iztēloties jaunas iespējas, un gatavību piedalīties kultūras pieredzes gūšanā.

Atbalsts pamatkompetenču attīstībai

Pamatkompetences ir to zināšanu, prasmju un attieksmju dinamiska kombinācija, kuras izglītojamajiem jāattīsta visa mūža garumā no agrīna vecuma. Kvalitatīva un iekļaujoša izglītība, apmācība un mūžizglītība nodrošina pamatkompetenču attīstības iespējas ikvienam, tāpēc kompetenču pieejas var izmantot visās izglītības, apmācības un mācīšanās vidēs visa mūža garumā.

Uz kompetencēm orientētas izglītības, apmācības un mācīšanās atbalsta jomā mūžizglītības kontekstā ir konstatētas trīs grūtības: dažādu mācīšanās pieeju un kontekstu izmantošana, atbalsts skolotājiem un citiem izglītības darbiniekiem un kompetenču attīstības novērtēšana un validēšana. Minēto grūtību novēršanai ir apzināti daži labās prakses piemēri.

a) *Dažādas mācīšanās pieejas un vides*

- a) Mācīšanos var bagātināt starpdisciplīnu mācīšanās, partnerības starp dažādiem izglītības līmeņiem un apmācības un mācīšanās jomas dalībniekiem, tostarp darba tirgus pārstāvjiem, kā arī, piemēram, visas skolas pieejas ar uzsvaru uz sadarbīgu mācīšanu un mācīšanos, izglītojamo aktīvu līdzdalību un piedalīšanos lēmumu pieņemšanā. Starpdisciplīnu mācīšanās sniedz arī iespēju pastiprināt dažādu priekšmetu sasaisti mācību programmā, kā arī veidot ciešu saikni starp mācīto un pārmaiņām sabiedrībā, un sabiedrībai svarīgo. Efektīvas kompetenču attīstības atslēga var būt starpnozaru sadarbība starp izglītības un apmācības iestādēm un ārējiem dalībniekiem no uzņēmēju, mākslas, sporta un jaunatnes aprindām, augstākās izglītības vai pētniecības iestādēm.
- b) Pamatprasmju apguvi, kā arī kompetenču plašāku attīstību var veicināt, akadēmisko mācīšanos sistemātiski papildinot ar sociālemocionālo mācīšanos, mākslām, veselību uzlabojošām fiziskām aktivitātēm, kas sekmē fiziski aktīvu, uz nākotni vērstu dzīvesveidu, kurā īpaša uzmanība veltīta rūpēm par veselību. Pamatu pamatprasmju attīstībai var ielikt, no agrīna vecuma stiprinot personīgās, sociālās un mācīšanās kompetences.
- c) Mācīšanās motivāciju un iesaisti var paaugstināt tādas mācīšanās metodes kā pētnieciskā mācīšanās, projektu metode, jaukta tipa mācīšanās, mākslas un spēļu metode. Līdzīgā kārtā vairāku kompetenču attīstību var veicināt eksperimentāla mācīšanās, mācīšanās darbvietā un zinātnisku metožu izmantošana zinātnē, tehnoloģijās, inženierzinātnēs un matemātikā (*STEM*).

- d) Izglītojamais, izglītības darbiniekus un mācīšanās pakalpojumu sniedzējus varētu rosināt izmantot digitālās tehnoloģijas, lai uzlabotu mācīšanos un veicinātu digitālo kompetenču attīstību. Piemēram, piedaloties tādās Savienības iniciatīvās kā "ES programmēšanas nedēļa". Izglītības, apmācības un mācīšanās pakalpojumu sniedzēju digitālās iespējas varētu uzlabot pašnovērtēšanas rīku, piemēram, *SELFIE* rīka, izmantošana.
- e) Ne vien jauniešiem, bet arī pieaugušajiem un skolotājiem īpaši noderīgas varētu būt konkrētas iespējas gūt uzņēmējdarbības pieredzi, stažēšanās uzņēmumos vai uzņēmēju viesošānās izglītības un apmācības iestādēs, tostarp iespēja gūt praktisku uzņēmējdarbības pieredzi, piemēram, radošos konkursos, jaunuzņēmumos, studentu vadītās kopienas iniciatīvās, uzņēmējdarbības simulācijās vai tādās mācīšanās ceļā, kuras pamatā ir uzņēmējdarbības projekti. Jauniešiem varētu dot iespēju vismaz vienu reizi viņu skolas izglītības posmā iegūt uzņēmējdarbības pieredzi. Vietējā līmeņa skolu, kopienu un uzņēmumu partnerībām un platformām, jo īpaši lauku apvidos, var būt svarīga loma uzņēmējdarbības izglītības izplatīšanā. Lai nodrošinātu ilgtspējīgu progresu un vadību, izšķiroša nozīme varētu būt skolotāju un skolu direktoru atbilstoši apmācībai un atbalstīšanai.
- f) Daudzvalodu kompetenci var attīstīt, cieši sadarbojoties ar izglītības, apmācības un mācīšanās vidēm ārzemēs, izmantojot izglītības darbinieku un izglītojamo mobilitāti un e-mērķsadarbības, *EPALE* un/vai līdzīgus interneta portālus.
- g) Visiem izglītojamajiem, tostarp tiem, kas atrodas nelabvēlīgākā situācijā vai kam ir īpašas vajadzības, varētu sniegt atbilstošu atbalstu iekļaujošā vidē, lai viņi varētu realizēt savu izglītības potenciālu. Tas varētu būt valodu, akadēmisks vai sociālemocionālais atbalsts, savstarpēja mācīšanās, ārpusstundu pasākumi, karjeras atbalsts vai materiāls atbalsts.
- h) Sadarbībai starp izglītības, apmācības un mācīšanās vidēm visos līmeņos var būt svarīga loma, lai uzlabotu izglītojamo kompetenču attīstības nepārtrauktību visa mūža garumā un inovatīvu mācīšanās pieeju izstrādi.

i) Izglītības un apmācības jomas un ar izglītību nesaistītu partneru un darba devēju sadarbība vietējās kopienās kombinācijā ar formālu, neformālu un ikdienēju mācīšanos var veicināt kompetenču attīstību un atvieglot pāreju no izglītības uz darba dzīvi, kā arī no darba dzīves uz izglītību.

b) Atbalsts izglītības darbiniekiem

- a) Integrējot ar izglītību, apmācību un mācīšanos saistītas kompetenču pieejas sākotnējā izglītībā un profesionālajā pilnveidē, ir iespējams palīdzēt izglītības darbiniekiem savā vidē mainīt mācīšanas un mācīšanās procesu un lietpratīgi īstenot kompetenču pieeju.
- b) Kompetenču pieeju izstrādē konkrētos kontekstos iesaistītos izglītības darbiniekus varētu atbalstīt, piedāvājot darbinieku apmaiņas iespējas, savstarpēju mācīšanos un līdzbiedru konsultēšanu, kas ļautu mācīšanās procesa organizēšanā ievērot elastīgumu un autonomiju, izmantojot tīklus, sadarbību un prakses kopienas.
- c) Izglītības darbiniekus varētu atbalstīt, palīdzot izstrādāt inovatīvu praksi, piedalīties pētniecībā un atbilstoši izmantot jaunās tehnoloģijas, tostarp digitālās tehnoloģijas, uz kompetencēm orientētām pieejām mācīšanas un mācību procesā.
- d) Izglītības darbiniekiem varētu piedāvāt konsultācijas, piekļuvi zinātības centriem, atbilstošus rīkus un materiālus, kas var uzlabot mācīšanas kvalitāti un mācīšanās metodes un praksi.

c) *Kompetenču attīstības novērtēšana un validēšana*

- a) Pamatkompetenču aprakstus varētu izmantot, lai izstrādātu mācīšanās rezultātu satvarus, ko atbilstošos līmeņos varētu papildināt ar piemērotiem rīkiem diagnosticējoši formatīvai un summatīvai novērtēšanai un validēšanai ²⁶.
- b) Lai apkopotu izglītojamo progresu daudzos aspektos, tostarp uzņēmējdarbības apgūvē, īpaši noderīgas varētu būt digitālās tehnoloģijas.
- c) Varētu izstrādāt dažādas pieejas pamatkompetenču novērtēšanai neformālās un ikdienējās mācīšanās vidēs, ietverot darba devēju, karjeras atbalsta speciālistu un sociālo partneru saistītās darbības. Tām būtu jābūt pieejamām ikvienam, jo īpaši mazkvalificētām personām, lai atbalstītu turpināt mācīšanos.
- d) Varētu paplašināt un uzlabot ar neformālo un ikdienējo mācīšanos gūto mācīšanās rezultātu validēšanu saskaņā ar Padomes ieteikumu par agrāk iegūtas neformālās un ikdienējās mācīšanās validēšanu, iekļaujot dažādus validēšanas procesus. Validācijas procesu var atbalstīt arī, izmantojot tādus rīkus kā *Europass* un *Youthpass*, ko izmanto par dokumentēšanas un pašnovērtēšanas rīkiem.

²⁶ Piemēram, kā palīgmateriālus kompetenču novērtēšanai var izmantot Eiropas vienoto valodu prasmes līmeņa noteikšanas sistēmu, digitālās kompetences satvaru, uzņēmējdarbības kompetences satvaru, kā arī *PISA* kompetenču aprakstus.